

Ideový zámer prírodovednej expozície v Tihányiovskom kaštieli Premeny prírody

Stredoslovenské múzeum v Banskej Bystrici patrí k významným regionálnym vedeckým a kultúrno-vzdelávacím inštitúciám. Vo svojom zbierkovom fonde spravuje 183 tisíc kusov zbierkových predmetov mimoriadnej historickej a vedeckej hodnoty.

Tihányiovský kaštieľ v Radvani prešiel v priebehu rokov niekoľkými prestavbami. Pôvodne to bola prízemná renesančná budova z prvej polovice 17. storočia, ktorej zvyšky sa zachovali v severozápadnej časti objektu. V roku 1819 objekt dostal klasicistickú podobu. Ďalšie úpravy z 19. storočia vyústili do dnešného neorenesančného výrazu. Od 5. decembra 1989 je sprístupnená v pamiatkovo chránenej budove Tihányiovského kaštiela v Radvani stála expozícia Príroda stredného Slovenska.

Stála expozícia má už takmer 31 rokov, preto sa v najbližších rokoch plánuje rozsiahla rekonštrukcia vnútorných priestorov kaštiela a tvorba novej prírodovednej expozície.

1. Podlažie – výstavné a audiovizuálne

Prvé podlažie by malo tvoriť výstavnú a interaktívnu časť pre návštevníka. Obsahovo sa bude meniť podľa aktuálnych výstav a podujatí.

Pokladňu je potrebné vysunúť do vestibulu (pôdorys 2.06) a v miestnosti 2.07 je potrebné vytvoriť príručný skladík na inštalačný materiál ako aj pre budúcu šatňu a uzamykateľné skrinky.

V priestoroch dnešnej knižnice so zachovalými klenbami (pôdorys 2.16), je plánovaný vznik reprezentačnej miestnosti na prijímanie návštev, študovňu, porady, zasadnutia. Bola by to knižnica spojená s bádateľňou a zasadačkou, doplnená dobovým nábytkom a starými tlačami.

Kancelárske priestory pre lektorov by ostali na pôvodnom mieste (pôdorys 2.15 a 2.22). Miestnosti 2.02 a 2.00 sa plánujú ako multifunkčné – na prednášky, besedy, aktivity s deťmi, tvorivé dielne. Podľa veľkosti skupiny by sa využívala buď jedna alebo prepojením aj druhá miestnosť. Je potrebné ich zabezpečiť vhodným skladovateľným nábytkom (stoličky, stolíky, úložné skrinky), ale hlavne audiovizuálnou technikou (dataprojektory, plátno, interaktívne obrazovky).

Tretia a štvrtá miestnosť (pôdorys 2.01 a 2.03) by boli vhodné na výstavné účely. Okná sú smerované na sever, čo vyhovuje svetelným podmienkam pri vystavovaní predmetov, pretože sa nebudú musieť zatieňovať a návštevník bude mať pekný výhľad do okolia. Veľkým plusom je, že multifunkčné miestnosti aj výstavné miestnosti budú mať samostatné vstupy, čím by sa minimalizovali ruchy z jednotlivých miestností. Výstavné priestory je potrebné vybaviť vhodným osvetlením miestností, praktickými presklenými mobiliarmi rôznych veľkostí a tvarov, ktoré je v prípade potreby možné meniť na úložné priestory resp. jednoducho uskladniť.

2. Podlažie – stála expozícia Premeny prírody

Postupujeme od dlhovekých premien krajiny (krajinotvorba) až po premeny krátkodobé (štyri ročné obdobia a striedanie dňa a noci).

Schodisko bude predstavovať jednotlivé etáže lesa od pôdy, bylinnej a krovinnej vegetácie po koruny stromov a oblohu, na ktorej sa budú premietiť súhvezdia a ich postavenie v jednotlivých ročných obdobiach.

Vstupná hala pri schodisku (pôdorys 3.05) bude len akousi uvítacou miestnosťou s dominantnými zbierkovými predmetmi (kostrovými preparátmi živočíchov), ktoré však nebudú priamou ideovou súčasťou expozície, len doplnením miestnosti, kde sa počíta so sedením a miestom pre oddych.

Prvá expozičná miestnosť (pôdorys 3.09)

Bude venovaná *premenám krajiny okolia Banskej Bystrice*. Podlaha miestnosti by bola tvorená panoramatickou fotografiou okolitých pohorí a kotliny (Poľana, Starohorské vrchy, Kremnické vrchy, Veľká Fatra, Nízke Tatry, Zvolenská kotlina). Z každého pohoria by bol následne vytvorený výrez prenesený na časť steny v miestnosti. Pri ňom by bol krátky popis vzniku daného typu pohoria (sopečné...) a prislúchajúce minerály a horniny, ktoré v tomto procese vznikli. Všetko by bolo doplnené interaktívnymi mapami, modelmi, obrazovkami. Zbierkové predmety je potrebné umiestniť do presklených vitrín s osvetlením, vhodných na menšie anorganické predmety.

Druhá expozičná miestnosť (pôdorys 3.08)

Venovaná je *paleontológii – premeny krajiny v čase až do posledného zaľadnenia*. Reprezentovala by druhy rastlín a živočíchov žijúcich v tomto období – doplnená atraktívnymi 3D modelmi už vyhynutých živočíchov a zbierkovými predmetmi a replikami, ktoré je potrebné umiestniť do presklených vitrín. Miestnosť by bola doplnená zvukovými a obrazovými efektami.

Premena krajiny na našom území pokračovala dostali sme sa do mierneho pásma – striedanie 4 ročných období. Je to relatívne krátke obdobie výrazných zmien v krajine.

Štyri ďalšie miestnosti expozície by tvorili ročné obdobia – jar, leto, jeseň, zimu.

Každá miestnosť by obsahovala 4 rôzne biotopy, v ktorých by sa odohrávali „premeny“. Napríklad lúka, les, vodné plochy, ľudské sídla a ich premeny počas roka z hľadiska vegetácie, živočíšstva ale aj anorganických dejov (zvetrávanie vplyvom vody, ľadu, vetra...). Doplnené by boli statickými fotografiami hviezdnej oblohy v jednotlivých ročných obdobiach (porovnanie pohybu hviezd, viditeľnosti súhvezdí a planét).

Tretia expozičná miestnosť Jar (pôdorys 3.04)

Predstavuje prvé ročné obdobie jar. Miestnosť na prvý pohľad musí návštevníkom pripomínať toto ročné obdobie (napríklad dominantný kvitnúci stredový strom, v ktorom by boli ukryté rôzne živočíchy, rastliny, horniny a nerasty súvisiace s týmto ročným obdobím a vývinové štádiá bezstavovcov). V miestnosti by bola inštalovaná jedna dioráma atraktívna hlavne pre laickú verejnosť, ostatné časti by prezentovali zbierkové predmety ako také, vhodné aj pre odbornú verejnosť. Potrebné sú teda 4 veľkoplošné vitríny umiestnené v rohoch miestnosti. Na strope by mala byť statická mapa jarnej hviezdnej oblohy. Všetko doplnené fotografiami, mapami, interaktívnymi prvkami (lupy, mikroskopy, skladačky...).

Štvrtá expozičná miestnosť Leto (pôdorys 3.02)

Predstavuje druhé ročné obdobie leto. Miestnosť musí návštevníkom pripomínať letné obdobie (napríklad dominantný stredový strom s plodmi, v ktorom by boli ukryté rôzne živočíchy, rastliny, horniny a nerasty) súvisiace s týmto ročným obdobím. V miestnosti by bola inštalovaná jedna dioráma, ostatné časti by prezentovali zbierkové predmety ako také, vhodné aj pre odbornú verejnosť. Potrebne sú tiež 4 veľkoplošné vitríny umiestnené v rohoch miestnosti. Na strope by mala byť statická mapa letnej hviezdnej oblohy. Všetko doplnené fotografiami, mapami, interaktívnymi prvkami, obrazovkami.

Piata expozičná miestnosť Jeseň (pôdorys 3.01)

Predstavuje tretie ročné obdobie jeseň. Miestnosť na prvý pohľad musí návštevníkom pripomínať jesenné obdobie (napríklad dominantný stredový strom s farebným lístím, v ktorom by boli ukryté rôzne živočíchy, rastliny, horniny a nerasty súvisiace s týmto ročným obdobím a vývinové štádiá bezstavovcov). V miestnosti by bola inštalovaná jedna dioráma a tri vitríny s jednoduchšou inštaláciou predmetov. Potrebne sú teda 4 veľkoplošné vitríny umiestnené v rohoch miestnosti. Na strope by mala byť statická mapa jesennej hviezdnej oblohy. Všetko doplnené fotografiami, mapami, interaktívnymi prvkami.

Šiesta expozičná miestnosť Zima (pôdorys 3.03)

Predstavuje štvrté ročné obdobie zimu. Miestnosť musí návštevníkom pripomínať zimné obdobie dominantným výtvarným prvkom (napríklad zasnežený stredový strom, v ktorom by boli ukryté rôzne hibernujúce živočíchy, rastliny, horniny a nerasty súvisiace s týmto ročným obdobím). V miestnosti by bola inštalovaná jedna dioráma (prierez jazvečou norou), ostatné časti by prezentovali zbierkové predmety ako také, vhodné aj pre odbornú verejnosť – biotop lúka, les a vodné toky. Zastúpené budú horninami, nerastami, dermoplastickými preparátmi živočíchov, entomologickými aj herbárovými položkami.

Potrebne sú teda 4 veľkoplošné vitríny umiestnené v rohoch miestnosti. Na strope by mala byť statická mapa zimnej hviezdnej oblohy. Všetko doplnené fotografiami, modelmi, mapami, interaktívnymi prvkami.

Siedma expozičná miestnosť Noc (pôdorys 3.06)

Predstavuje premeny krátkodobé, striedanie dňa a noci. Noc plná zvukov, v možnosti prepínania sa do jednotlivých biotopov – lúka, les, voda. Zameraná bude na poznávanie prírody v noci podľa sluchu. Bude to miestnosť zážitková, ktorá má upútať a zaujať netradičnou podobou. Zbierkové predmety budú len doplnkom k zvukovým efektom (zobrazovať sa budú nasvietením pri jednotlivých zvukoch, chránené v presklených zástenách alebo vitrínach). V miestnosti je potrebné docieľiť takmer úplnú tmú, prípadne postupné zotmievanie (podľa toho ako sa bude stmievať, budú pribúdať aj zvuky jednotlivých živočíchov, ktorým začína aktivita prípadne lov). Svetlo bude len pre orientáciu a bezpečnosť návštevníkov pri manipulácii s ovládacími panelmi.

Ôsma expozičná miestnosť Deň (pôdorys 3.07)

Zimná záhrada bude predstavovať deň (kontrast tmy a svetla). Je tu návrh na botanickú minizáhradu (mäsožravé rastliny, orchidey, sukulenty) s príjemným posedením. Potrebne bude navrhnuť plochy na ich pestovanie (presklené nádoby s rašelinou, prípadne vytvoriť presklený chodník ponad mokrad'). Miestnosť by mala byť doplnená náučnými textovými a interaktívnymi panelmi o vzniku a rozdelení mokradí na Slovensku, v kontraste so stepnými oblasťami a ich špecifickými podmienkami.

Kancelárske priestory na druhom podlaží budú len v miestnosti – pôdorys 3.14.

Zostavil riešiteľský kolektív:

RNDr. Jaroslava Bobáková, Ing. Renáta Kapustová, Mgr. Csaba Tóth PhD.

v spolupráci: RNDr. Elena Martincová, PhDr. Filip Glocko, Mgr. Matúš Molitoris

V Banskej Bystrici 6. augusta 2020